

Ömer'in vefat etmeden önce yerine bir halife tayin etmesi istendiğinde Sâlim hakkında olaydı hiç çekinmeden onu tavsiye edeceğini söylediği belirtilmiştir (*Müsned*, I, 20; İbn Sa'd, III, 343). İbn Ebû Hâtim, Sâlim'den rivayet edilen herhangi bir hadis bilmediğini söylerken İbn Hacer el-Askalânî ondan nakledilen iki hadis tesbit etmiş, ancak bunların senedinde inkıtâ ve zaaf bulunduğunu belirterek İbn Ebû Hâtim'in değerlendirmesini Sâlim'den gelen sahih bir rivayet bulunmadığı biçiminde anlamak gerektiğini ifade etmiştir (*el-İşâbe*, II, 6-7).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 20; II, 163, 189, 190, 191, 195; IV, 203; VI, 39, 165, 201, 249, 269, 271, 356; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 245; III, 1021; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 226; II, 45, 352; III, 85-88, 343, 377, 410, 595; VIII, 270-271; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif*, Beyrut 1987, s. 155-156; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 288, 291-292; IV, 227; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 189; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 225-227; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* (nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ), Beyrut 2002, I, 232-234, 454; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), II, 567-569; Şîrûye b. Şehredâr ed-Deylemî, *el-Firdevs bi-me'sûri'l-hitâb* (nşr. Ebû Hâcer M. Saîd b. Besyûnî Zağlûl), Beyrut 1406/1986, I, 234; İbnü'l-Esrî, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), II, 307-309; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, I, 167-170; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: 'Ahdü'l-Hulefâ'ir-râşidin*, s. 54-57; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 6-8; IV, 336-337; Ali el-Kârî, *el-Mevzû'atü'l-kubrâ: el-Esrârü'l-merfû'a fi'l-aḥbâri'l-mevzû'a* (nşr. M. Saîd b. Besyûnî Zağlûl), Karacı, ts. (Kadîmî Kütübhanê), s. 253-255; Ebû'l-Hasan en-Nedvî, *Muhtârât min edebî'l-Arab*, Beyrut 1965, s. 202-210; Rafi Ahmad Fidaî, *Companions of the Holy Prophet*, New Delhi 1986, II, 77-82; M. Zekeriyâ Kandehevî, *Eucezû'l-mesâlik ilâ Muvaṭṭa'i Mâlik*, Beyrut 1410/1989, X, 307-314; Wen-sinck, *el-Mu'cem*, VIII, 94.

MEHMET ÖZŞENEL

SÂLİMİ (السالمی)

Ebû Muhammed Nûrüdîn Abdullâh b. Hamîd (Humeyd) b. Sellûm es-Sâlimî (1869-1914)

Umanlı tarihçi ve İbâzî âlimi.

Uman'da Rustâk şehri yakınlarındaki Havkayn adlı beldede doğdu. Kur'an-ı Kerim'i ezberledikten sonra Rustâk'a giderek Râşid b. Seyf el-Meleki'den eğitim aldı. On iki yaşında geçirdiği bir rahatsızlık yüzünden gözlerini kaybetmesine rağmen ilim meclislerine devam ederek güçlü hâfızası ve gayreti sayesinde Rustâk'ta parlak bir öğrenci olarak tanındı. Bu sırada bölgedeki İbâzî yönetiminin merkezi, Bû Saîd hânedanının Kays kolunun elinde bulunan Rustâk'tan Şeyh Sâlih b. Ali el-Hâri-

sî'nin idaresindeki Şarkıye'ye intikal edince Sâlimi de 1890'larda ilmine ve dinî hassasiyetine güven duyduğu Hârisî'den ders almak için Şarkıye'deki Kâbil şehrine yerleşti. Hocasının öldüğü 1896 yılına kadar ondan faydalandı. Diğer iki önemli hocası Saîd b. Halefân el-Harûsî ve Muhammed b. Selîm el-Gâribî'dir. Daha sonra Şarkıye Hinâvîleri'nin yönetimini üstlenen hocası Sâlih b. Ali'nin oğlu Emîr İsâ b. Sâlih'le ilgisini devam ettirdi. Ancak 1905 yılından sonra Cebeliahdar'daki Gâfirî ailesinden Benî Riyâm'a mensup Himyer b. Nâsir en-Nebhânî ile anlaşıp onun liderliğini destekledi. Benî Riyâm'la anlaşmalı olan Benî Harûs şeyhlerinden, eski öğrencisi Sâlim b. Râşid'in 1913'te Tenûf'ta imâmete seçilmesini sağlayıp Şarkıye'ye döndü. Sâlimi'nin hayatının son devresinde üstlendiği en önemli görev, 1913'ten 1955 yılına kadar Uman dahilinde imâmetin yeniden tesis edilmesinden sorumlu olan Nehda adlı hareketin başkanlığını kısa bir süre için de olsa üstlenmesi ve imâmet makamının işlerlik kazanması için önemli katkılarda bulunmasıdır. Bu dönemde hareketin bazı vakıf gelirleriyle desteklenmesi konusunda başta hocası Mâcid b. Hamîs el-Abrî olmak üzere bazı kimselerle görüş ayrılığına düştü. İlişkilerini düzeltmek amacıyla Hamrâ'da bulunan Abrî'yi ziyarete giderken yolda muhalifleri tarafından öldürüldü, cenazesi Tenûf'ta defnedildi. Reisül-ulemâ unvanıyla anılan Sâlimi'nin takvâ sahibi, sözünü esirgemeyen, cesur, toplumun problemleriyle ilgilenen bir kimse olduğu kaydedilmektedir.

Eserleri. 1. *Meşâriku Envârî'l-ukûl. Envârü'l-ukûl* adlı eserinin şerhidir. İslâm inanç esasları, İslâm fırkaları ve bunların düşüncelerinin mukayeseli olarak ele alınıp incelendiği bir çalışma olup Ahmed b. Hamed el-Halîlî ve Abdülmün'im el-Ânî tarafından neşredilmiştir (Dimaşk 1410/1989, 1416/1995). 2. *Behcetü'l-Envâr. Envârü'l-ukûl*'ün kısa bir şerhidir (*Şerhu ta'fatî's-şems*'in kenarında, Kahire 1317). 3. *Tuḥfetü'l-a'yân bi-sîreti ehli 'Umân*. Eserde Uman'ın coğrafi konumu, Uman halkı, Araplar'ın ülkeyi İranlılar'dan almasından itibaren kurulan devletler, ulemânın biyografisi, Uman'ı ziyaret eden seyyahlar ve eserin tamamlandığı 1910 yılına kadar Uman'daki siyasi olaylar ele alınmaktadır. Kitap Ebû İshak İbrâhim Eттаfeyyîş'in tashih ve dipnotlarıyla yayımlanmıştır (I-II, Kahire 1332-1347, 1380/1961). 4. *el-Hüccetü'l-mukni'a fi aḥkâmî şalâti'l-cum'a* (*Şerhu ta'fatî's-şems*'in kenarında, Kahire 1317). 5. *Cevherü'n-nizâm fi 'ilmeyi'l-*

edyân ve'l-aḥkâm. Kolayca ezberlenebilmesi için her mısraı kendi içinde bağımsız olan urcûze şeklinde, özellikle kadılar için yazılmış dinler ve dinî hükümlerle ilgili bir eserdir. 6. *Gâyetü'l-murâd*. İnanç esasları konusunda yine urcûze tarzında kaleme alınan bu eser Süleyman b. Muhammed el-Kindî tarafından şerhedilmiştir. 7. *Şerhu'l-Câmi'i's-şâhiḥ* (*Hâşiye 'ale'l-Câmi'i's-şâhiḥ*). Rebî' b. Habîb'in *el-Câmi'u's-şâhiḥ* diye de bilinen müsnedi üzerine yapılan geniş bir çalışmadır (I-II, Kahire 1326). 8. *Medâricü'l-kemâl*. Fıkha dair 2000 beyti aşkın bir eser olup İbrâhim b. Kays'ın *Muhtasarü'l-hisâl* adlı eserinin nazma çekilmiş şeklidir. Müellifin buna yazdığı *Me'âricü'l-âmâl* adlı şerhi Saîd b. Hamed el-Hârisî *Netâ'icü'l-aḳvâl min Me'ârici'l-âmâl* adıyla nesre çevirmiştir (Uman 1420/2000). 9. *Şerhu Bülûḡi'l-emel fi'l-müfredât ve'l-cümel*. 10. *el-Menhelü's-şâfi*. Aruz ve kafiyye dair bir çalışmadır. 11. *Telkinü's-şıbyân*. Uman'daki İbâzîler'in çocukları için yazılmış ve birçok defa basılmış bir din bilgisi kitabıdır. 12. *Ta'atü's-şems*. Müellifin *Şemsü'l-uşûl* adlı fıkıh usulüne dair elfiyesinin şerhidir (Kahire 1317). 13. *el-Lüm'atü'l-muḍî'e min eşi'ati'l-İbâziyye* (Kahire 1326).

BİBLİYOGRAFYA :

Sâlimi, *Tuḥfetü'l-a'yân bi-sîreti ehli 'Umân* (nşr. Ebû İshak İbrâhim Eттаfeyyîş), Kahire 1380/1961, s. 290, 295, 296, 300, 313-314; a.mlf., *Meşâriku Envârî'l-ukûl* (nşr. Ahmed b. Hamed el-Halîlî - Abdülmün'im el-Ânî), Dimaşk 1416/1995, bk. Tercemetü'l-müellif, s. 7-8; Serkîs, *Mu'cem*, I, 997; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 691, 692; II, 823; M. Saîd Nâsir el-Vüheybî, "Dirâse 'an mü'erriḥi'l-'Umânî 'Abdullâh b. Hamîd es-Sâlimî", *Eb-ḥaşû'l-halkati'r-râbi'a li'l-merâkiz ve'l-b'âti'l-muḥtemme bi-dirâseti'l-Halici'l-Arabî ve'l-Cezireti'l-Arabiyye*, Ebûzabî 1979, s. 282-292; Saîd M. Bedevî v.dğr., *Delîlû a'lâmi 'Umân*, Beyrut 1412/1991, s. 112-113; Cemâl Zekeriyâ Kâsım, "el-Uşûlû't-târîhiyye li-kazıyyeti 'Umân", *el-Mecelletü't-târîhiyyetü'l-Misriyye*, sy. 12, Kahire 1964-65, s. 178-179; Mustafa Bilge, "Uman Tarihî Kaynakları", *İTDE*, IX (1995), s. 293; J. C. Wilkinson, "al-Sâlimî", *EI* (İng.), VIII, 993.

MUSTAFA ÖZ

SÂLİMİYYE (السالمية)

İbn Sâlim el-Basrî
(ö. 297/909)

tarafından kurulan
ve tasavvufi eğilimler taşıyan
bir kelâm fırkası.

Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Sâlim el-Basrî, devrin tanınmış mutasavvıf ve âlimlerinden Sehl et-Tüsterî'nin önde gelen öğrencilerindendir. Hocasına uzun

yıllar hizmet etmiş, derslerine katılarak görüş ve düşüncelerini öğrenmiş ve kendisine tâbi olmuştur. Oğlu Ebû'l-Hasan Ahmed de Tüsterî'ye yetişip derslerini izlemiş, böylece baba-oğul hocalarından riva-yette bulunarak onun fikirlerinin devamını sağlamıştır. İbn Sâlim'in kelâm ilmiyle yakından ilgilendiği, bu alanda eserler telif ettiği, ayrıca hocası Tüsterî'den aldığı tasavvufî terbiyeyi hayatına yansıttığı, bu sebeple çevresinde müntesiplerinin oluştuğu anlaşılmaktadır. Sâlimiyye diye anılan taraftarları hakkında Muhammed b. Ahmed el-Makdisî önemli bilgiler verir. Buna göre Basra'da yayılan Sâlimiyye dindar kimseler arasında ilgi görmüştür. Bunlar kelâm ilmini bildiklerini ve zâhid olduklarını iddia ediyorlardı. "Müzekkîrûn" diye anılan vâizlerin çoğu bunlardandı ve bir dereceye kadar Mâlikî fıkıhıyla ilgilileniyorlardı. İbn Sâlim ise Ebû Hanîfe fıkıhını benimsemişti. Müntesipleri dürüst insan görünümünü veriyor, fakat reislerini övmekte meşru sınırları aşıyorlardı. Sosyal seviyeleri yüksek, konuşmaları nazikti, telifleri de bulunuyordu. Bütün bunların yanında fikir ayrılıkları oldukça derindi (*Aḥsenü't-tekâsim*, s. 126). Abdülkâhir el-Bağdâdî, bazı Sâlimiyye mensuplarının Hallâc-ı Mansûr'un görüşlerini benimsediğini ve onu gerçek sûfî saydığını belirtir (*el-Fark*, s. 261). İbn Sâlim ile oğlu Ebû'l-Hasan Ahmed, Tüsterî'ye sordukları birçok soru ile bunların cevaplarını herhangi bir tasarrufta bulunmadan başkalarına aktarmıştır, bu rivayetler Basra'da kurulup kendilerine nisbet edilen bu mezhebin belli bir süre devam etmesini sağlamıştır. İbn Sâlim'in ölümünden sonra Ebû'l-Hasan Ahmed mezhebin esaslarını kaleme almış, bir sûfî olarak Tüsterî'nin gösterdiği yolda yürümüş ve 360 (970-71) yılında doksan yaşında vefatına kadar Basra'daki cemaatin liderliğini yapmıştır.

Sâlimiyye'nin kelâmla ilgili düşüncelerini ihtiva eden kitaplarından hiçbirini günümüze ulaşmamış, bununla birlikte bazı görüşleri muhalifleri olan Hanbelîler tarafından reddedilmek gayesiyle tesbit edilmiştir. Hanbelî âlimlerinden Ebû Ya'lâ el-Ferrâ, *el-Mu'temed fi usûli'd-dîn* adlı eserinde Sâlimiyye'nin on sekiz görüşüne yer vermiş, Abdülkâdir-i Geylânî *el-Ğunye*'sinde bunları on madde halinde zikretmiştir. Ebû Ya'lâ, Sâlimiyye'nin kelâma dair görüşlerini şöyle sıralamıştır: 1. Allah ezelden kâinatın varlığını da yokluğunu da zâtında müşahade etmiştir. 2. Allah bir sıfatının idrak alanına giren şeyleri diğer sı-

fatlarıyla da idrak eder. 3. Allah kıyamet gününde Muhammedî bir beşer sûretinde görülecektir. 4. Allah cinler, insanlar, melekler, hayvanlar ve diğer mahlûkata her birinin kendi kavrayışına göre tecelli eder. 5. Allah'ın, açıkladığı takdirde ilâhî tedbirin (kâinat nizamı) bozulacağı, peygamberlerin açıkladığı takdirde nübüvvetin bâtıl olacağı, âlimlerin de açıkladığı takdirde ilmin yok olacağı sırları vardır. 6. Kâfirler âhirette Allah'ı görecek ve Allah onları hesaba çekecektir. 7. İblîs, Âdem'e ikinci teklifte secde etmiştir. 8. İblîs, Âdem'i vesveseye düşürmek için cennete girmemiştir. 9. Cebrâil, Hz. Peygamber'e kendi yerini ve makamını bırakmadan gelmiştir. 10. Allah ezelden beri yaratandır. 11. Fiil mahlûk, tef'îl (yaptırma) mahlûk değildir. 12. Allah, Mûsâ ile konuştuğu zaman Mûsâ kendini beğenmiş, Allah ona, "Ey Mûsâ, nefsinin hoşuna mı gitti, gözlerini aç!" diye vahyedince Mûsâ gözlerini açar açmaz 100 adet Tûr dağı ve her dağın üzerinde bir Mûsâ görmüştür. 13. İrade meşîetin fer'i, meşîet iradenin aslıdır. Meşîet kadîm, irade hâdistir. 14. Allah kullarından isyanı değil itaati murat eder. 15. Hz. Peygamber nübüvvetten önce de Kur'an'ı ezberlemişti. 16. Bir kimse Kur'an'ı okurken onun lisaniyle Allah da okur; insanlar Kur'an'ı okuyandan dinlediklerinde Allah'tan dinlemiş olurlar. 17. Allah'ın ilmi bir olduğu gibi meşîeti de birdir. Her istediğinde sadece bir iradesi vardır. İrade kadîm olan zâtî sıfatlardandır. 18. Allah her yerde mevcuttur, O'nun için arş ile diğer yerler arasında fark yoktur. Bu görüşleri ele alan Ebû Ya'lâ el-Ferrâ hepsini eleştirip reddetmiş, Abdülkâdir-i Geylânî de eleştirilerde bulunmuştur (*el-Mu'temed*, s. 217-221; *el-Ğunye*, I, 451-455).

İbn Sâlim'in, "Allah ezelde her şeyi zâtında müşahade etmiştir" şeklindeki sözünü sûfiyyeden İbn Haffif eleştirmiş ve bu sözden âlemin kadîm oluş sonucunun çıkacağını belirtmiştir. Ancak Hanbelî-sûfî Hâce Abdullah-ı Ensârî, İbn Haffif'in bu yorumunun insaflı olmadığını, zira İbn Sâlim'in muradının ilmen müşahade olduğunu ileri sürmüştür (Lâmîî, s. 172). Köstendilli Süleyman Şeyhî de Ensârî'nin görüşünü desteklemiştir (*Bahrü'l-velâye*, Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 579, vr. 22^a). İbn Sâlim kelâmla ilgili görüşleri yanında tasavvuf konusundaki fikirleriyle de tanınır. Ona göre ihlâs kalpten riyânın karanlıklarını, sıdk ve doğruluk nuru yalanın karanlıklarını giderir. Nefsinin arzularına karşı çıkıp sabreden kimseyi Allah dostluk makamına (ünsiyet) yükseltir. Te-

vekkül Hz. Peygamber'in halidir, kesb ise sünnetidir. Tevekküle gücü yetmeyen için kesb sünnet olmuştur. Kişinin kesbi sonunda elde ettiği kazancın bir kısmı temiz olur, bir kısmı ise temiz olmayabilir; halbuki tevekkül yoluyla varılan sonuç tamamıyla temizdir. Kaynaklarda İbn Sâlim'den nakledilen öğütler, onun tasavvuf erbabının benimsediği hal ve ameller içinde yaşadığı ve görüşlerinin belli bir süre mensupları arasında devam ettirildiği izlenimini vermektedir. Nitekim İbn Asâkir kıraat, hadis ve kelâm âlimi Hasan b. Ali el-Ahvâzî'yi Sâlimiyye mensupları arasında sayar (*DîA*, II, 194). Ancak bu fırka varlığını sonraki dönemlerde devam ettirememiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Makdisî, *Aḥsenü't-tekâsim*, s. 126; Sülemî, *Ṭabakât*, s. 414-416; Bağdâdî, *el-Fark* (Abdülhamîd), s. 261; Ebû Nuaym, *Hilye*, X, 378-379; Ebû Ya'lâ el-Ferrâ, *el-Mu'temed fi usûli'd-dîn* (nşr. Vedî Zeydân Haddâd), Beyrut 1974, s. 217-221; Herevî, *Ṭabakât*, s. 312; Abdülkâdir-i Geylânî, *el-Ğunye li-tâlibi't-tarîki'l-hak* (nşr. Ferec Tefvîk Velîd), Bağdad, ts. (Mektebetü's-sarkî'l-cedîd), I, 451-455; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 172; Şarânî, *eṭ-Ṭabakâtü'l-kübrâ*, Kahire 1952, I, 99-100; Cihat Tunç, *Sahl b. 'Abdallâh at-Tustarî und die Sâlimiyya Übersetzung und Erläuterung des Kitâb al-Mu'arada* (doktora tezi, 1970), Universität Bonn; a.mlf., "Sâlimiyye Mektebi", *AÜİFD*, XXVI (1983), s. 427-436; A. Schimmel, *Mystical Dimensions of Islam*, North Carolina 1975, s. 56; Louis Massignon, "Sâlimiyye", *İA*, X, 133-134; Yusuf Şevki Yavuz, "Ahvâzî, Hasan b. Ali", *DîA*, II, 194.

CİHA TUNÇ

SALİP

(bk. HAÇ).

SALLALLAHÜ ALEYHİ ve SELLEM

(bk. SALÂTÜ SELÂM).

SALNÂME

(سالنامہ)

Osmanlılar'da

resmî ve özel kurumlar tarafından yayımlanan yıllıklar.

Osmanlı Devleti'nde merkezî yönetimin, nezâretlerin, askerî kurumların, vilâyetlerin, bazı özel kurum ve kişilerin yıllık olarak çıkardıkları bilgilendirme amaçlı neşriyata *sal-nâme* adı verilmiştir. Kelime Farsça *sâl* (yıl) ile *nâme* (yazılı şey, mektup) kelimelerinden meydana gelmiş olup bu eserlere *nev-sâl* de denilmiştir. Kabaca res-